

חלבולב מגובשש *Euphorbia hierosolymitana* - פורח בסלעים בחבל הים תיכוני ובספר (פברואר 2018)

כתבו: גדי פולק ואבי שמידע

חלבולב מגובשש *Euphorbia hierosolymitana* (חלבולביים) הוא בן-שיח בעל צורה כדורית וצפופה שגובהו לרוב 30-50 ס"מ וקוטרו מגיע ל-60-70 ס"מ. ענפיו אשונים והעלים מסורגים, מוארכים (1.5-5 ס"מ) ותמימים. כל אברי הצמח מכילים מוהל חלבי לבן וצמיג הניגר מהם כאשר פוצעים אותם. **חלבולב מגובשש** מבלבל לאחר רדת גשמי החורף הראשונים ומשיר את עליו לקראת הקיץ. בקיץ הוא מצוי בשלכת מלאה. בראשית הקיץ ענפיו גוון אדמדמם ההולך ומצהיב לקראת סוף הקיץ. **חלבולב מגובשש** הוא אחד מבני השיח והשיחים המועטים בחבל הים-תיכוני בארץ העומדים בשלכת בקיץ ללא איבר הטמעה ירוק ודומים לו בכך **צחנן מבאיש, חלבולב השיח ואטד החוף**.

חלבולב מגובשש - מראה כללי בעת הפריחה
מימין - צילם: גברי שיאון ©; משמאל - צילמה: ערגה אלוני ©

תקופת הפריחה היא בחודשי החורף והאביב ושיאה בפברואר ובמרץ. בעת הפריחה מתכסה הצמח בתפרחות האופייניות לסוג חלבולב המשוות לצמח מראה כללי צהוב-ירקרק. התפרחות ערוכות בסוככים בעלי 3-5 קרניים היוצאות מחיק עלי מעטפת ונושאות בראשן יחידות פריחה היושבות בחיק חפים. יחידות הפריחה אלה אופייניות לסוג חלבולב, כל אחת נראית לכאורה כפרח, אך היא מורכבת למעשה ממבנה הקרוי "כוסית" שבתוכה מצויים פרחי זכר אחדים ופרח נקבי אחד. גודל הכוסית 2-3 מ"מ, ושוליה העליונים נוטים אופקית ומהוות משטחים דמויי סהר המשמשים כצופנים ומפרישים טיפות צוף. צבע הכוסית

והמשטחים הצופניים צהוב. בעת הפריחה מצהיבים החפים שבבסיס הכוסית ואלה יחד עם הכוסיות עצמן הם המקנים לצמח את המראה הצהוב-ירקרק בעת הפריחה. הפרחים הזכריים הזעירים שבתוך כל כוסית בנויים מעוקץ הנושא אבקן אחד אשר בבסיסו מצוי חפה זעיר. בפרח הנקבי שחלה בת 3 מגורות, 3 עמודי עלי ו-6 צלקות. כל מיני החלבוב הם פרוטוגיניים, כלומר הפרח הנקבי מבשיל לפני הפרחים הזכריים.

תפרחות של חלבוב מגובשש
מימין - צילם: גברי שיאון ©; משמאל - צילם: אורי פרגמן-ספיר ©
להגדלה - לחצו על התמונות

לאחר ההפרייה הפרח הנקבי נוטה הצידה אל מחוץ לכוסית והפרחים הזכריים עולים מתוך הכוסית עם המאבקים הבשלים. שחלת הפרח מתפתחת לאחר ההפרייה לפרי הלקט בקוטר של 4-6 מ"מ ששטח פניו מכוסה בגבשושיות (מכאן תואר שם המין) ובכל אחת מ-3 המגורות זרע אחד.

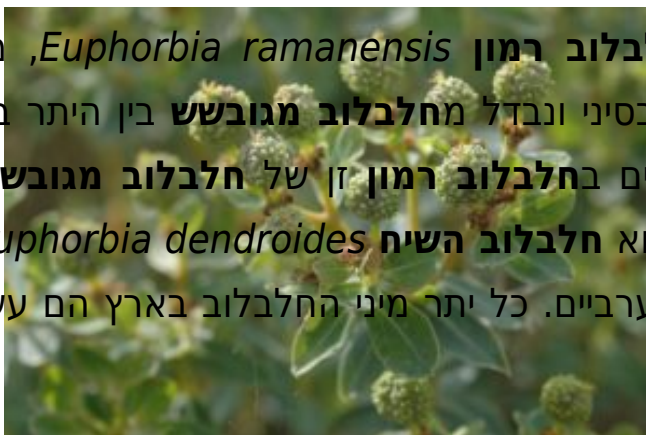
פירות של חלבולב מגובשש
 מימין - צילום: גדי פולק ©; משמאל - צילמה: ערנה אלוני ©
 להגדלה - לחצו על התמונות

בית הגידול האופייני של **חלבולב מגובשש** הוא סלעים, מצוקים וגדרות אבן במדרונות גיר ובזלת בחבל הים-תיכוני ובחגורת הספר - שם לעתים הוא מין שולט בחברה. הוא נפוץ מאד בגולן ובגליל המזרחי. תפוצתו העולמית כוללת את ישראל, ירדן, סוריה, לבנון, טורקיה וארצות הקווקז.

חלבולב מגובשש בסלעים. צילום: אורי פרגמן-ספיר ©
 להגדלה - לחצו על התמונות

מין קרוב ל**חלבולב מגובשש** הוא **חלבולב רמון** *Euphorbia ramanensis*, מין תת-אנדמי הגדל בארץ בעיקר בהר הנגב ובסיני ונבדל מ**חלבולב מגובשש** בין היתר בגבעוליו הסגולים ובעלים קטנים יותר. יש הרואים ב**חלבולב רמון** זן של **חלבולב מגובשש**. מין מעוצה נוסף של חלבולב הגדל בארץ הוא **חלבולב השיח** *Euphorbia dendroides* - מין "אדום" הגדל רק במורדות הכרמל המערביים. כל יתר מיני החלבולב בארץ הם עשבוניים, רובם חד-שנתיים.

חלבוב רמון. צילם: אורי פרגמן-ספיר ©
בתמונה משמאל - מופע קיצי בשלכת
להגדלה - לחצו על התמונות

שמו של **חלבוב מגובשש** בערבית הוא " חוליבה" או " גרוואה". באנגלי הוא מכונה Jerusalem Spurge .

בניסויים שנערכו בירדן בתנאי מעבדה וחממה נמצא שתמציות מים של עלי **חלבוב מגובשש** גרמו בצמחי **חיטה קשה** *Triticum durum* לעיכוב בנביטה ובצמיחת שורשים, ולירידה בתכולת החלבון והכלורופיל. השפעה אללופתית זו מיוחסת לחומרים המשניים הרבים המצויים במוהל החלבי. הודות למוהל החלבי הצמח רעיל מאד, אך נודעו לו גם שימושים ברפואה העממית-מסורתית. מיץ הצמח מעורבב באלכוהול משמש כמעורר הקאות ולהסרת יבלות יבשות מספיגים מצר גפן במוהל החלבי. במינון זהיר נכון הוא אמור לשמש כתרופה לכאבי בטן, לעצירות ולמחלות קיבה. שימוש אפשרי נוסף ומומלץ הוא גידולו לנוי כצמח גינון במסלעות באזורים יובשניים.

ספרות:

קריספיל נ 2000 המדריך השלם לצמח מרפא בארץ ובעולם. הד ארצי הוצאה לאור.

שמידע א 2005 צמחי ישראל, המדריך השלם לצמחים ופרחים בא". הוצאת מפה.

Abu-Romman S Shatnawi M and Shibli R 2010 Allelopathic Effects of Spurg *Euphorbia hierosolymitana* on Wheat (*Triticum durum*). American-Eurasian J. Agric. & Environ. Sci., 7 (3): 298-302.

Zohary M 1972 Flora Palaestina, Vol. II. The Israel Academy of Sciences

and Humanities, Jerusalem.

=====

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

ציטוט: פולק ג ושמידע א 2018 חלבולב מגובשש *Euphorbia hierosolymitana* - פורח
בסלעים בחבל הים תיכוני ובסֶפֶר (פברואר 2018), פורחי החודש, כתב-עת "כלנית" מספר
5.

<https://www.kalanit.org.il/euphorbia-hierosolymitana-2-18>